

KOMPARACE NÁZORŮ UČITELŮ, RODIČŮ A ŽÁKŮ NA SOCIÁLNĚ ZDRAVOTNÍ ASPEKTY V ČINNOSTECH TŘÍDNÍHO UČITELE

Stanislav STŘELEČ, Jana KRÁTKÁ

Abstrakt: Příspěvek shrnuje průběžné výsledky jednoho z dílčích témat, které je součástí výzkumného záměru PdF MU Brno MSM002162421 Škola a zdraví pro 21. století. Studie navazuje na výzkumná zjištění publikovaná v období 2006–2007. V příspěvku jsou srovnávány názory učitelů, rodičů a žáků na činnosti třídních učitelů, které přispívají k upevnění a rozvoji zdravých sociálních vztahů ve školní třídě (například komunikaci třídního učitele se žáky, jednání třídního učitele s rodiči žáků, řešení studijních a některých dalších otázek školního a mimoškolního života žáků).

Klíčová slova: třídní učitel, rodiče, žáci, komparace názorů, sociálně zdravotní aspekty

Východiska

Třídní učitel je považován za činitele, který má značné možnosti pro ovlivňování zdravého sociálního vývoje jednotlivých žáků a školní třídy. Všeobecně se předpokládá, že je třídní učitel nejlépe informován nejen o celkové vzdělávací a výchovné situaci ve školní třídě, ale že disponuje také poznatky a dovednostmi důležitými pro rozvoj žákových osobnostních a sociálních kvalit. Vyjádřeno jinými slovy, třídní učitel by měl znát přednosti i nedostatky svých žáků, měl by být také účelně informován o jejich zdravotním stavu, rodinném prostředí, o významných zájmových aktivitách a jejich perspektivním studijním nebo profesním zaměření. Přiměřené informační zázemí je pro třídního učitele důležité především v přímém vztahu k žákům své třídy, ale také jako východisko a opora pro integrační a koordinační aktivity zaměřené na kooperaci s ostatními vyučujícími, s rodiči žáků a s dalšími edukačními partnery (podrobněji viz Střelec, Krátká, 2005; Krátká, 2007).

Sociálně zdraví je jednou z významných součástí zdraví žáka a škola je důležitou institucí zasahující do procesu jeho rozvoje. Pojem sociálně zdraví je v odborné literatuře interpretován v různých rovinách a souvislostech. Při řešení našeho dílčího výzkumného úkolu jsme vzali v úvahu některé souvislosti mezi činnostmi třídního učitele a úkoly vyplývajících z Projektu Zdravá škola – škola podporující

zdraví (dále jen „Zdravá škola“) a z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále jen RVPZV). Základní koncepční a obsahová východiska „Zdravé školy“ jsou metaforicky označována jako tři pilíře (pohoda prostředí, zdravé učení, otevřené partnerství) a dále specifikována prostřednictvím devíti principů (dále viz Havlíková, 1998). Nejtěsnější vztah k sociálně zdravotním aspektům v žákově edukaci mají v projektu „Zdravá škola“ čtyři z těchto principů. Princip pohody sociálního prostředí spočívá v humanistických postojích jednoho k druhému, ve vytváření pozitivního klimatu školy, v podpoře otevřené komunikace a vstřícnosti, úcty, důvěry, snášenlivosti, trpělivosti a ochoty pomoci. Pohoda organizačního prostředí předpokládá, že organizace činnosti ve škole je v souladu s požadavky režimu dne, střídání práce a odpočinku, zdravé výživy a aktivního pohybu dětí a učitele. Princip spoluúčasti a spolupráce předpokládá používání metod a forem výuky, které nabízejí využití demokratických principů, efektivní kooperace a spoluúčasti dětí, rozvíjení kontaktů s dalšími sociálními a odbornými partnery – rodiči, představiteli veřejné správy a zástupci dalších na výchově participujících institucí. Princip nazvaný Škola – model demokratického společenství předpokládá změnu hierarchicky uspořádaných vztahů ve vztahy partnerské, které umožňují zážitek demokratického života nejdříve uvnitř, ale později také vně školy.

Několika principům projektu „Zdravá škola“ věnujeme pozornost z toho důvodu, že se podstatná část úkolů souvisejících s realizací zmíněných zásad bezprostředně vztahuje také k práci třídních učitelů a to nejen těch učitelů, kteří jsou na tomto projektu dlouhodobě zainteresováni. Srovnání východisek „Zdravé školy“ s koncepcí RVPZV vede k závěru, že oba dokumenty směřují ke stejným cílům, ale každý se vyznačuje specifickou edukační strategií. V projektu „Zdravá škola“ je zdraví ve své fyzické, psychické a sociální dimenzi deklarováno jako hlavní a dominantní cíl. Tato skutečnost se promítá ve výchovných i vzdělávacích aspektech celého projektu, přičemž výchovné (osobnostní a sociální rozvoj akcentující zřetele) zde mají prioritu. Srovnáme-li „Zdravou školu“ a RVPZV, je RVPZV programem komplexnějším a ucelenějším (ve smyslu vyváženosti vzdělávacích a výchovných dimenzí). RVPZV je celostátně realizovaný edukační program s legislativně a institucionálně zabezpečenou podporou. Projekt „Zdravá škola“, který byl v době svého vzniku přijímán spíše jako jedna z alternativních edukačních možností, v mnohém inspiroval tvůrce RVPZV a dalších rámcových vzdělávacích programů. Problematika zdravého rozvoje žáka se prolíná v RVPZV v jeho kurikulárním zakončení, klíčových kompetencích, vzdělávacích oblastech, průřezových tématech a v dalších doprovodných edukačních prostředcích tohoto koncepčního východiska pro reformu českého základního školství. V obou těchto dokumentech („Zdravá škola“ a RVPZV) se promítá globální strategie Světové zdravotnické organizace (World health organization), která pod názvem Zdraví 21 (Health 21) deklarovala dlouhodobý program zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva (dále viz Holčík, 2004).

Působení třídního učitele zahrnuje v souvislosti s rozvíjením sociálního zdraví žáků určitý okruh konstantních činností, ke kterým patří:

- Průběžné diagnostikování, analýza a interpretace osobnostních možností dítěte, diagnostika při výchovných a vzdělávacích potížích.

- Poznávání životních podmínek dítěte, jeho rodinného prostředí, sociální struktury třídy.
- Řešení různých výchovných situací včetně situací zahrnujících problematiku sociálně patologických jevů.
- Inicivace pozitivních vztahů mezi spolužáky bez ohledu na odlišnosti (kulturní, náboženské, sociální a zdravotní). Podíl třídního učitele na utváření klimatu školní třídy.
- Koordinace hlavních činností výchovných činitelů – další učitelé, zájmové skupiny, rodina. Třídní učitel reprezentuje učitelský sbor před žáky a na veřejnosti svoji školní třídu.
- Spolupráce s rodinou a utváření kooperativních postojů k rodičům žáků. Třídní učitel má přehled o zájmových aktivitách žáků a iniciuje jejich rozvíjení.

Naznačená východiska byla vzata v úvahu při zvažování strategie našeho výzkumného šetření jehož cílem bylo **zjistit, jak je reflektováno postavení třídních učitelů ve vztahu k jejich možnostem ovlivňovat sociální zdraví svých žáků.** K tomuto zjištění jsme se snažili dospět srovnáním a posouzením odpovědi získaných od tří skupin respondentů (třídních učitelů, žáků a rodičů) ve třech samostatných, ale tematicky spolu souvisejících výzkumných sondách, ve kterých nás zajímalo:

- 1. Jakou míru významu přisuzují třídní učitelé svým základním výchovným činnostem z hlediska jejich vlivu na žákovo sociální zdraví.**
- 2. Jaké jsou názory žáků na ty vlastnosti (schopnosti, dovednosti...) třídního učitele, které mohou mít vliv na utváření zdravých sociálních vztahů mezi žáky.**
- 3. Která témata (problémy) považují za nejvýznamnější rodiče žáků při spolupráci s třídními učiteli svých dětí.**

Vzhledem k omezenému rozsahu příspěvku uvádíme dále jen výběr z výsledků výzkumného šetření v podobě ilustrativních údajů k metodologickému postupu a jeho základním zjištěním, s odkazem na tři samostatné studie publikované v období 2006–2008, které se podrobněji zabývají každým z těchto dílčích problémů a z nichž byly údaje pro tento komparační souhrn vybrány (Střelec, Krátká, 2006, 2007).

Výběr z hypotéz:

H1 Třídní učitelé z jednotlivých typů škol přisuzují různý význam oblastem, kterými lze přispívat ke zdraví žáků.

H2 Žáci základních škol oceňují na třídním učiteli jiné vlastnosti než žáci středních škol (SŠ, SOU).

H3 Rodiče žáků základních škol považují za významné jiné oblasti pro spolupráci s třídním učitelem než rodiče žáků středních škol (SŠ, SOU).

Respondenti se vyjadřovali prostřednictvím tří autorských (nestandardizovaných) dotazníků.

Otázky a odpovědi byly formálně i obsahem upraveny tak, aby byly respondentům srozumitelné a přitom byly získané údaje pokud možno srovnatelné. Pro každou odpověď byl použit systém škálování v rozpětí pětibodové číselné škály, od hodnoty 1 (nejméně důležité) po hodnotu 5 (nejdůležitější). Při konstrukci dotazníků jsme se snažili vytvořit takové otázky, které by nám umožnily zjišťovat sebereflektivní postoje třídních učitelů, žáků a rodičů, které by se mohly lišit právě v závislosti na sociografickém nebo demografickém složení respondentů. Získaná data bylo pak možné interpretovat v korelaci k typu školy (ZŠ – 1.+ 2. stupeň; SŠ – G+SŠ+SOU), na které byla funkce třídního učitele vykonávána. Znamená to tedy, že jsme očekávali jiné reference nebo postoje k činnostem třídního učitele na základní škole nebo střední škole.

Výzkumný soubor, zpracování a prezentace vybraných dat

První výzkumný soubor tvořilo 240 (100 %) respondentů, učitelů základních a středních škol. Z tohoto počtu bylo 65 (27 %) třídních učitelek a učitelů, kteří vykonávali tuto funkci na 1. stupni základní školy (ZŠ) a 65 (27 %) třídních učitelek a učitelů působících na 2. stupni ZŠ. Respondenti ze středních škol byli zastoupeni 74 (46 %) třídními učiteli a učitelkami z gymnázií, středních odborných škol a středních odborných učilišť. Výzkumné sondy se zúčastnilo 56 (23 %) třídních učitelů – mužů a 184 (77 %) třídních učitelek.

Druhý výzkumný soubor tvořilo celkem 248 (100 %) respondentů. Výzkumné sondy se zúčastnilo 169 žaček/studentek (69 %), 79 žáků/studentů (31 %). 141 (57 %) respondentů navštěvovalo základní školu a 107 (43 %) respondentů střední školu, střední odborné učiliště.

Třetí výzkumné sondy se celkem zúčastnilo 304 rodičů. Z tohoto počtu bylo 62 (20 %) rodičů žáků, jejichž dítě navštěvuje první stupeň základní školy (ZŠ), dále 115 (38 %) rodičů, jejichž dítě navštěvuje druhý stupeň ZŠ a 127 (42 %) rodičů, jejichž dítě studovalo na střední škole (gymnáziu, SOŠ, SOU). Z hlediska pohlaví zahrnuje vzorek 48 (16 %) mužů a 258 (84 %) žen .

Výzkumné sondy se uskutečnily na identických školách nebo jejich prostřednictvím. Náš výběr je možné označit jako záměrný (a dostupný), neboť kontakt byl získán přes ředitele nebo zástupce ředitelů, kteří byli nakloněni spolupráci. V našem případě jsme se obrátili s žádostí o výzkumná data na 12 škol (ZŠ Tyršova, Slavkov u Brna; ZŠ Komenského, Slavkov u Brna; ZŠ Rousínov; ZŠ Slovanské náměstí, Brno; ZŠ Křídlovická, Brno; ZŠ Náměstí Republiky, Brno; ZŠ Jasanová, Brno; SOU a SOŠ Charbulova, Brno; ISS Tyršova Slavkov u Brna; SOŠ a SOU Jílová, Brno; Gymnázium Slovanské náměstí, Brno; SOU Rousínov; Gymnázium Bučovice). Data byla sbírána v průběhu přelomu ledna a února 2006.

Mezi možná metodologická úskalí patří poměrně malý počet respondentů, zejména jejich nereprezentativní výběr; dále povaha použitých škál, které jsou ordinální, přesto je pro jejich srovnávání použit průměr. Tyto proměnné tedy budeme pro účely analýzy považovat za kvazikardinální, neboť to výrazně zjednodušuje prezentaci výsledků a substantivně neznamena výrazné zkresení. V našem případě, kdy jsme přistoupili k výběru respondentů na základě dostupnosti, je důvodem pro ověřování

statistické významnosti porovnání rozptylu mezi skupinami a variability uvnitř skupin podle kategorií nezávisle proměnných, nikoliv zjišťování spolehlivosti při zobecnění na cílovou populaci. Poté byla přepsána do databáze, kódována a vyhodnocena v programu SPSS. Grafy byly samostatně mimo hlavní databázi vytvářeny v programu Excel. Kontrola transkriptu, kódování a zpracování dat probíhalo prostřednictvím výpočtů základních deskriptivních statistik (minima, maxima, chybějící data, tvorba kategorií). Provedeny byly základní deskriptivní statistiky (např. tabulky četností, výpočty průměru, mediánu, modu, rozptylu, odchylek, normalita rozložení). Některé statisticky významné rozdíly byly testovány pomocí analýzy rozptylu, porovnávající více průměrů (neparametrický test Kruskal-Wallis). Pro srovnání některých dat jsme použili T-test.

Pro možnost zpracování bylo nutné věcné hypotézy operacionalizovat do podoby statistických hypotéz. Ani statistickou hypotézu jsme však neověřovali přímo, nýbrž proti nulové hypotéze, tedy domněnce, která prostřednictvím statistických termínů tvrdí, že mezi proměnnými které zkoumáme, není žádný vztah. Dále jsme se na základě příslušného testu významnosti rozhodli, že určitý výsledek výzkumu je statisticky významný, tedy že je velmi nepravděpodobné, že by jej způsobila pouhá náhoda. Častým účelem ověřování statistické významnosti výsledku je možnost zobecnění poznatků na úroveň celého základního souboru. V našem případě, ve kterém jsme přistoupili k výběru respondentů na základě dostupnosti, bylo důvodem pro ověřování statistické významnosti zjištění rozptylu mezi skupinami a variability uvnitř skupin.

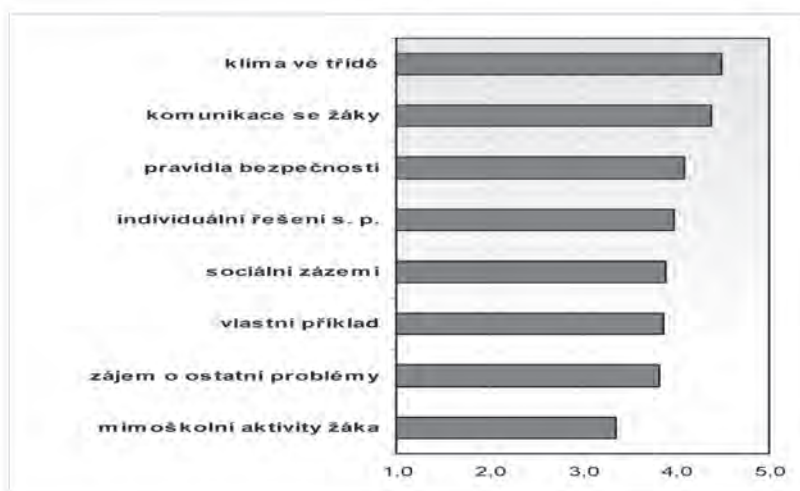
Výsledky a diskuse

Výzkumná sonda č. 1

Čím nebo jak mohou třídní učitelé přispívat k tělesnému, duševnímu a sociálnímu zdraví svých žáků?

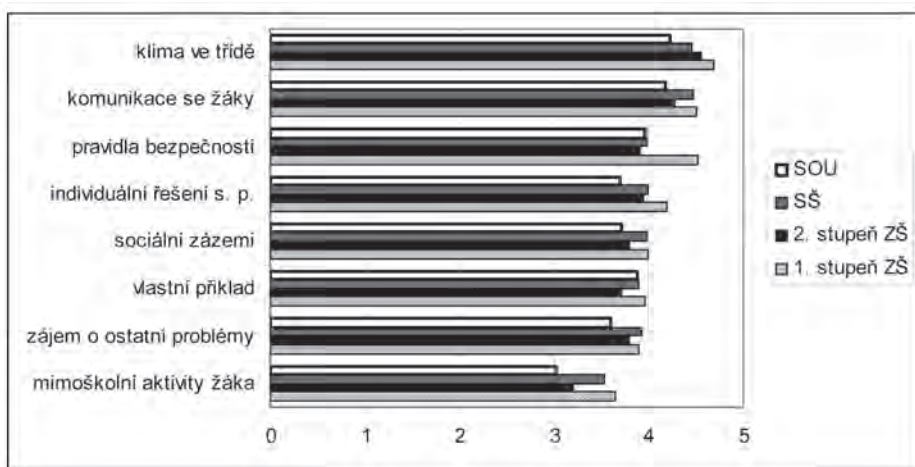
- a) individuálním řešením studijních problémů žáků,
- b) zájmem o ostatní problémy žáků, aktivním podílením se na jejich řešení,
- c) vhodnou komunikací,
- d) doporučováním a vytvářením příležitostí pro mimoškolní činnosti žáků,
- e) zájmem o sociální zázemí žáka, komunikací s rodiči,
- f) příkladem vlastního životního stylu učitele,
- g) vytvářením dobrého sociálního klimatu ve třídě,
- h) dodržováním pravidel bezpečnosti, seznámením s nebezpečím úrazů.

Následující graf průměrných hodnot na škále srovnává oblasti, kterými mohou podle mínění respondentů přispívat třídní učitelé ke zdraví žáků:

Z výsledků výzkumné sondy vyplývá, že respondenti (třídní učitelé) oceňují z hlediska výkonu své funkce a jejím podílu na podpoře zdraví žáků na prvním místě vytváření dobrého sociálního klimatu ve třídě (průměrná hodnota 4,5 na pětibodové škále). Dále následuje vhodná komunikace se žáky (4,37), dodržování pravidel bezpečnosti, seznámení s nebezpečím úrazů (4,1), individuální řešení studijních problémů žáků (3,97), zájem o sociální zázemí žáka a komunikaci s rodiči (3,88), příklad vlastního životního stylu učitele (3,86), zájem o ostatní problémy žáků, aktivní podílení se na jejich řešení (3,81), doporučování a vytváření příležitostí pro mimoškolní činnosti žáků (3,36).

Vztah mezi typem školy a názorem respondentů (třídních učitelů) na to, jakým způsobem mohou přispívat ke zdraví žáků

Z odpovědí respondentů ve vztahu k typu školy na které působí vyplývají statisticky významné rozdíly. Z výsledků neparametrické analýzy rozptylu (Kruskal Wallisův test) například vyplývá, že je dobré sociální klima školní třídy (ve vztahu ke zdravému vývoji dětí) nejvíce oceňováno třídními učiteli na prvním stupni ZŠ a poté v sestupném hodnocení na druhém stupni ZŠ, střední škole a na pořadí uzavírajícím středním odborném učilišti. V tomto korelačním vztahu se nepřímo promítá věk žáků (stupeň jejich fyzické, psychické a sociální zralosti).

H1 Třídní učitelé z jednotlivých typů škol přisuzují různý význam oblastem, kterými lze přispívat ke zdraví žáků.

Formulována byla nulová a alternativní hypotéza o vztahu mezi názorem třídních učitelů na způsoby, jakými lze přispívat ke zdraví žáků, a typem školy, na níž vykonávají svoji funkci třídního učitele:

H_0 = Mezi četností odpovědí třídních učitelů na dané otázky a typem školy, na níž vykonávají svoji funkci třídního učitele, není závislost.

H_A = Mezi četností odpovědí třídních učitelů na dané otázky a typem školy, na níž vykonávají svoji funkci třídního učitele, je závislost.

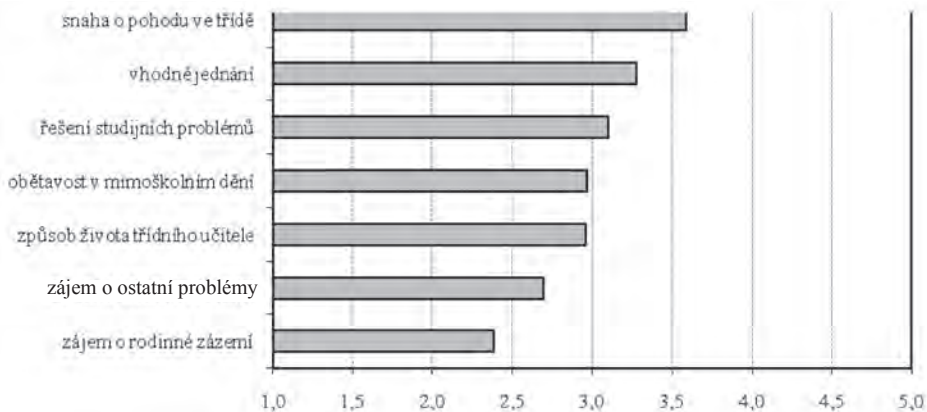
K částečnému zamítnutí nulové hypotézy o neexistenci rozdílů mezi odpověďmi na danou otázku a typem školy, na níž třídní učitel vykonává svoji funkci, vedly následující výsledky neparametrické analýzy rozptylu, porovnávající více průměrů (Kruskal Wallis), které ukázaly, že existují statisticky významné rozdíly mezi odpověďmi respondentů z jednotlivých typů škol, a to doporučením a vytvářením příležitostí pro mimoškolní činnosti žáků, pro dodržování pravidel bezpečnosti, pro seznámení s nebezpečím úrazů, pro vytváření dobrého sociálního klimatu ve třídě a vhodnou komunikací (dále viz Střelec-Krátká, 2006; Krátká, 2007).

Výzkumná sonda č. 2

Co nejvíce oceňujete na svém třídním učiteli?

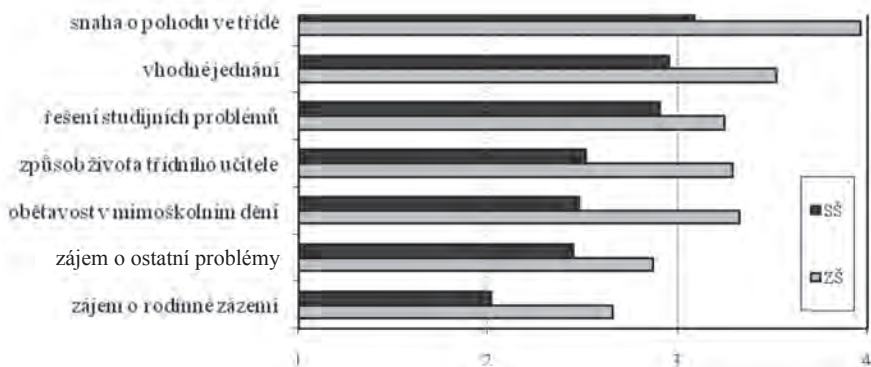
- a) vhodné, přátelské a věcné jednání,
- b) individuální řešení vašich studijních problémů,
- c) zájem o ostatní vaše problémy, aktivní podílení se na jejich řešení,
- d) obětavost v mimoškolních činnostech (např. exkurze, kroužky),
- e) zájem o vaše rodinné zázemí, jednání s rodiči,
- f) způsob života třídního učitele,
- g) snaha o vytváření dobré pohody ve vaší třídě.

Graf vyjadřuje průměrné hodnoty jak žáci oceňují vlastnosti (schopnosti, dovednosti...) třídního učitele směřující k ovlivňování sociálního zdraví žáků:

Z výsledků výzkumné sondy vyplývá, že respondenti (žáci základní a střední školy) oceňují mezi vlastnostmi, schopnostmi a dovednostmi svých třídních učitelů nejvíce jejich snahu o vytváření dobré pohody ve třídě (průměrná hodnota 3,59 na pětibodové škále). Dále v tomto pořadí následuje vhodné, přátelské a věcné jednání (3,28), individuální řešení studijních problémů žáků (3,10), obětavost učitele v mimoškolních činnostech a způsob života třídního učitele (obojí 2,96), zájem o ostatní problémy žáků (2,69) a zájem o rodinné zázemí žáka včetně komunikace s rodiči žáka (2,38). Uvedené pořadí v podstatě odpovídá našim předpokladům a vypovídá o některých tendencích v životě žáků základních a středních škol, projevujících se mimo jiné ve vztahu žáků k profesi učitele, ve vztazích mezi učiteli a rodiči žáků apod.

Vztah mezi oblastmi, které žáci oceňují na svém třídním učiteli a typem školy, kterou žák navštěvuje

Z odpovědí respondentů ve vztahu k typu školy, kterou navštěvují, vyplývají statisticky významné rozdíly. Z výsledků neparametrické analýzy rozptylu (Kruskal Wallisův test) například vyplývá, že žáci ZŠ signifikantně více oceňují veškeré nabídnuté vlastnosti třídního učitele než žáci SŠ.

H2 Žáci z různých typů škol oceňují na třídním učiteli různé vlastnosti.

Formulována byla nulová a alternativní hypotéza o rozdílech v oceňování vlastností třídního učitele a typem školy:

H_0 = Mezi četností odpovědí žáků na dané otázky a typem školy, na níž docházejí není závislost.

H_A = Mezi četností odpovědí žáků na dané otázky a typem školy, na níž docházejí je závislost.

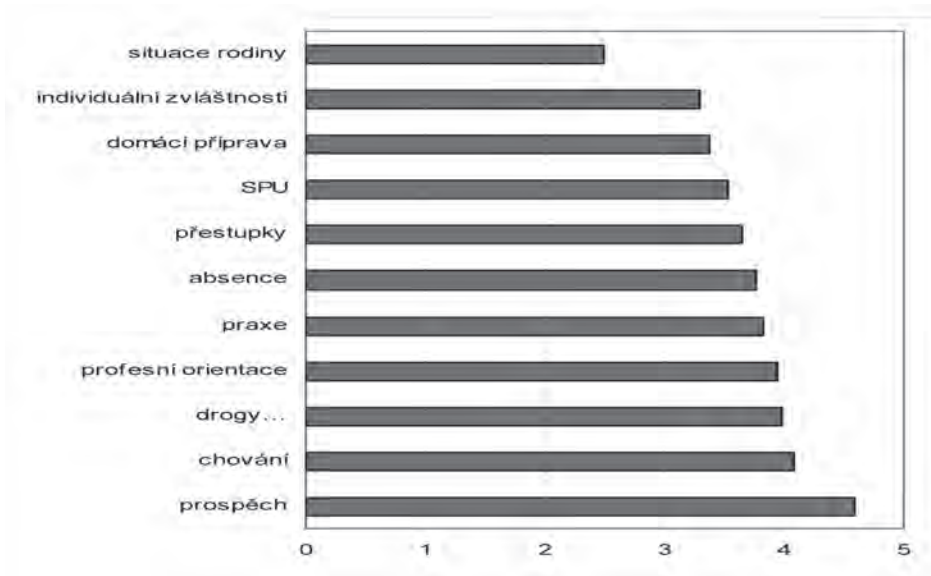
K zamítnutí nulové hypotézy o neexistenci rozdílů mezi odpověďmi na danou otázku v závislosti na typu školy, kam žák dochází, vedly následující výsledky neparаметrického testu, porovnávající dva průměry (Test Mann-Whitney U), které ukázaly, že existují statisticky významné rozdíly mezi odpověďmi respondentů z jednotlivých typů škol na všechny vlastnosti třídního učitele, směřující k ovlivňování zdraví žáků (dále viz Střelec – Krátká, 2006, 2007; Krátká, 2007).

Výzkumná sonda č. 3

O řešení kterých témat s třídním učitelem stojíte nejvíce (mají pro Vás největší význam pro výchovu Vašich dětí)?

- a) prospěchové problémy
- b) problém absence
- c) problémy v chování
- d) přestupky proti řádu školy
- e) náznaky užívání drog, alkoholu, kouření
- f) problém specifických poruch učení
- g) sociální situace rodiny
- h) individuální zvláštnosti žáků
- i) další vzdělávání a profesní orientace žáků
- j) kvalita odborného výcviku a praxe
- k) nedostatečná domácí příprava

Na základě vypočítaných průměrů (míry centrální tendence charakterizují typickou hodnotu dat) jsme sestavili graf, z něhož je patrné, že nejvyšší míru důležitosti rodiče přisuzují otázce prospěchu jejich dítěte a potom chování. Následuje zájem rodičů o témata související s riziky užívání drog, alkoholu a cigaret. Nejnižší míru důležitosti přisoudili v tomto smyslu rodiče otázkám souvisejícím se sociální situací rodiny, individuálními zvláštnostmi žáka a jeho domácí přípravou na školní vyučování.

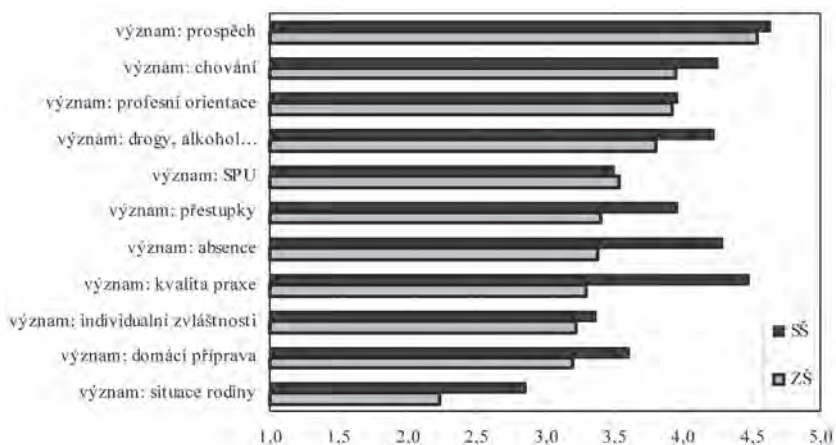
Výsledky faktorové analýzy ukázaly na shluky proměnných ve třech hlavních oblastech:

- 1) oblast sociálně-patologických jevů: problémy absence, chování, přestupků proti řádu školy, náznaky užívání drog, alkoholu, kouření
- 2) oblast osobnostně-individuální: sociální situace rodiny, individuální zvláštnosti dítěte, další vzdělávání a profesní orientace žáků, kvalita odborného výcviku a praxe, nedostatečná domácí příprava
- 3) oblast vzdělávání: prospěchové problémy

Vztah mezi významnými oblastmi pro spolupráci s třídním učitelem a typem školy, kterou žák navštěvuje

Primárním obsahem podkapitoly je dichotomické srovnání oblastí, které se jeví jako důležité pro spolupráci s třídním učitelem rodičům, jejichž dítě navštěvuje základní školu s rodiči, jejichž dítě navštěvuje střední školu. Pro potřeby tohoto srovnání jsme sloučili respondenty, jejichž dítě navštěvuje 1. stupeň základní školy, a respondenty, jejichž dítě navštěvuje 2. stupeň základní školy – souhrnně označování „základní škola“. Obdobně jsme sloučili respondenty, jejichž dítě studuje na střední škole, středním odborném učilišti – souhrnně jsou označovány jako střední škola.

Pro větší názornost uvádíme graf rozdílů mezi významnými oblastmi pro spolupráci s třídním učitelem a typem školy, kterou navštěvuje dítě respondentů.

H3 Rodiče žáků základních škol považují za významné jiné oblasti pro spolupráci s třídním učitelem než rodiče žáků středních škol (středních odborných učilišť).

Formulována byla nulová a alternativní hypotéza o rozdílech ve významnosti, kterou rodiče přisuzují jednotlivým oblastem pro spolupráci s třídním učitelem, v závislosti na typu školy, kterou navštěvuje jejich dítě:

H_0 = Mezi četností odpovědí rodičů na danou otázku a typem školy, na niž chodí jejich dítě, není závislost.

H_A = Mezi četností odpovědí rodičů na danou otázku a typem školy, na niž chodí jejich dítě, je závislost.

K zamítnutí nulové hypotézy o neexistenci rozdílů mezi odpověďmi na danou otázku a typem školy, na niž žák chodí, vedly výsledky neparametrických statistických testů, které ukázaly, že existují pouze tři statisticky významné rozdíly mezi odpověďmi respondentů a typem školy, na niž chodí jejich dítě. Jedná se o oblasti: sociální situace rodiny, přestupky proti školnímu řádu, problém absence.

Částečně byla přijata hypotéza, podle níž rodiče žáků základních škol považují za významné některé jiné oblasti pro spolupráci s třídním učitelem než rodiče žáků středních škol. Podle očekávání rodiče žáků středních škol považují za důležitější řešit problémy absence ve výuce, praktické způsobilosti žáka, užívání alkoholu, kouření a drog a přestupky vůči školnímu řádu, ve srovnání s rodiči žáků základních škol. Výsledky zpracované faktorovou analýzou ukázaly na shluky proměnných ve třech oblastech (v oblasti vzdělávání, v oblasti osobnostně-individuální, v oblasti sociálně-patologických jevů), které by měl třídní učitel dokázat řešit s rodiči žáků, protože rodiče o ně projevují zvýšený zájem.

Rodiče přisuzují funkci třídního učitele vysoký ($x > 4$) význam (hodnota 4,30 na škále). Konkrétně je pro ně významné řešit s třídním učitelem svého dítěte především otázky prospěchu a chování. Nejméně významné je pro rodiče řešit otázky sociální situace rodiny (2,49). Byla přijata hypotéza, podle níž rodiče žáků základních škol považují za významné jiné oblasti pro spolupráci s třídním učitelem než rodiče žáků středních

škol (středních odborných učilišť). Dle očekávání rodiče žáků středních škol považují za více důležité řešit problémy absence, kvality odborného výcviku a praxe, náznaky užívání alkoholu, drog a kouření a přestupky vůči školnímu řádu než rodiče žáků základních škol. Výsledky zpracované faktorovou analýzou ukázaly na shluky proměnných ve třech oblastech (oblast sociálně-patologických jevů, oblast osobnostně-individuální, oblast vzdělávání), které by měl třídní učitel dokázat řešit s rodiči žáků, protože rodiče o ně stojí.

Závěr

Posouzení výsledků vyplývajících ze tří výzkumných sond nám přes určité odlišnosti v použitých metodologických prostředcích umožňuje dospět k určitým zobecnujícím závěrům:

- Třídní učitelé mají nezastupitelné místo ve výchovném dění školy. Ovlivňují významnou měrou vztahy mezi žáky ve svých třídách a působí na rozvíjení osobnostního potenciálu jednotlivých žáků.
- Stěžejní postavení má v činnostech třídních učitelů jejich podíl na utváření sociálního klimatu ve školní třídě, se kterým bezprostředně souvisí způsob komunikace učitele se žáky.
- Těžiště „funkčních“ aktivit třídního učitele spočívá především v podpoře zdravých interpersonálních vztahů ve školní třídě. Do druhého pořadí byly respondenty (třídními učiteli a jejich žáky) zařazeny činnosti, které mají blízko k intrapersonální dimenzi žákovy rozvoje (angažovanost třídního učitele při řešení žákových studijních problémů, zájem třídního učitele o rodinné zázemí žáka, jeho mimoškolní zájmové aktivity apod.).
- Zcela specifické je z hlediska stupně školního vzdělání postavení třídního učitele na prvním stupni ZŠ. Na této pozici dochází k přirozenému prolínání a integraci činností výchovných, vzdělávacích a zpravidla i kulturně společenských. V určitém smyslu může být toto působení chápáno jako základní model, ve kterém umožňují specifické edukační podmínky třídnímu učiteli optimální ovlivňování a podporu žákovy zdravého intra a intersociálního vývoje.
- Činnosti třídního učitele mají na každém stupni školního vzdělávání nejen své opodstatnění, ale také zvláštnosti vyplývající z pedagogicko-psychologických charakteristik žáka určitého věku a úrovně jeho individuální psychické, fyzické a sociální zralosti.
- Rodiče žáků spojují s působením třídního učitele značná očekávání nejen v případě školního prospěchu svého dítěte, ale také v souvislosti s podporou jeho zdravého vývoje. Témata záškoláctví, přestupků proti školnímu řádu, rizika konzumace alkoholu, nikotinu a dalších drog patří k těm, která respondenti (rodiče) považovali za významné oblasti spolupráce s třídními učiteli.

Výsledky výzkumných sond také vypovídají o převažujících způsobech (metodách) frontálního výchovného ovlivňování školní třídy jako celku a méně frekventovaných individuálních výchovných kontaktech s jednotlivými žáky. Tato tendence vychází podle našeho mínění jednak z tradic českého školství a je také

ovlivněna současnými podmínkami pro práci třídních učitelů na základních a středních školách.

Předpokládáme, že postavení (funkce) třídního učitele nebude v rámci proměn českého školství ztrácet na významu, ale naopak, význam tohoto výchovného činitele bude postupně narůstat spolu s realizací kvalitativních změn v činnostech školy. Mimo jiné se domníváme, že dojde k nezbytnému posílení pozice třídního učitele nejen ve vztahu k samotným žákům, ale také k jejich rodičům, výchovným poradcům, školním psychologům a dalším specialistům v otázkách výchovy.

COMPARATION OF OPINIONS OF TEACHERS, PARENTS AND PUPILS ABOUT SOCIAL HEALTH ASPECTS OF FORM TEACHER ACTIVITIES

Abstract: The paper sums up the results of one of partial subjects that belong to the whole of Research Intent of Faculty of Education MU Brno MSM0021622421 School and Health 21. The study is based on the research made in the years 2006–2007. In this paper there are compared teachers, parents and pupils opinions concerning form teachers activities, which help with health social relationships in the classroom (e. g. communication of form teacher with the pupils, with parents of the pupils, and finding a number of solutions to other problems which emanate from school and off school time activities of pupils).

Keywords: form teacher, parents, pupils, comparison of opinions, social health aspects